

Trieda: Jednoklíčnolistové

Trieda jednoklíčnolistových (*Liliopsida*) sa vyvinula z leknovitých (*Nymphaeaceae*). Sú to rastliny ekologicky veľmi plastické a mnohé z nich (obilniny) hospodársky mimoriadne dôležité na celom svete. Patrí sem asi 40 000 druhov, z veľkej väčšiny bylín, ale nájdu sa aj dreviny.

7. oddelenie: Magnóliorasty (*Magnoliophyta*)

2. trieda: Jednoklíčnolistové (*Liliopsida*)

1. čeľaď: Ľaliovité (*Liliaceae*)
2. čeľaď: Amarylkovité (*Amaryllidaceae*)
3. čeľaď: Vstavačovité (*Orchidaceae*)
4. čeľaď: Arekovité (*Arecaceae*)
5. čeľaď: Lipnicovité (*Poaceae*)

Čeľaď: Ľaliovité

Ľaliovité (*Liliaceae*) sú významné cibuľoviny pestované ako zelenina alebo ako okrasné rastliny. Cesnak kuchynský (*Allium sativum*) je trváca bylina so zloženou cibuľou a s 30-80 cm vysokou, oblou, asi do polovice výšky listnatou stonkou. Listy má ploché, sivostozelené, na vrchnej strane žliabkaté. Okolík belavých kvetov býva obalený dlhým blanitým tulcom; je riedky a nesie obvykle rozmnožovacie cibuľky. Cesnak kvitne asi v júli až septembri. Pestuje sa v záhradách i na roliach.

Cesnak cibuľový, resp. cibuľa kuchynská (*Allium cepa*) je bylina s veľkou, kužeľovito vretenovitou mnohošupinatou cibuľou a s 30-100 cm vysokou, rúrkovitou, vretenovitou stonkou s jednoduchými sivozelenými listami. Okolík je mnohokvetý a obalený krátkym blanitým tulcom. Medzi kvetmi nie sú rozmnožovacie cibuľky. Cibuľa kvitne v lete a je medonosná. Pestuje sa v záhradách a roliach ako kuchynská zelenina. Ako každá dlho pestovaná rastlina má mnoho sort a foriem.

Podobnými druhmi sú ešte cesnak pažitkový (*Allium schoenoprasum*) - pažitka - a cesnak pórový (*Allium ameloprasum*) - pór.

Ako okrasné druhy sa pestujú ľalie (*Lilium*), tupilány (*Tulipa*) a hyacinty (*Hyacinthus*).

Do tejto čeľade zaraďujeme aj konvalinku voňavú (*Convallaria majalis*). Je to trváca bylina s tenkým, plazivým, mocne rozkonáreným podzemkom. Z neho vyrastajú dva listy, ktorých

dlhé stopky sú celkom obalené do presvitavých, skoro vysychajúcich pošvovitých šupín. Listy sú veľké, sviežozelené, elipsovité alebo elipsovito kopijovité, lysé, tenké, s vystupujúcou žilnatinou. Kvetonosný stvol je priamy, kvetov býva 5-8 v riedkom, jednostrannom strapci. Kvitne v máji až júni. Plody sú červené, okrúhle bobule. Celá rastlina je jedovatá. U nás je veľmi hojná.

Čeľad': Amarylkovité

Snežienku jarnú (*Galanthus nivalis*) zaraďujeme do čeľade amarylkovitých (*Amaryllidaceae*). Je to jedna z prvých jarných rastlín. Z podzemnej guľatej cibule, obalenej tromi kožovitými hnedými šupinami vyrastá 8-30 cm vysoká byľ. Na jej prízemnej časti vyrastá biela, suchoblanitá pošva, ktorá obaľuje listy aj byľ. Dva až tri prízemné listy sú sivozelené, oinovatené, čiarkovité, až 10 cm dlhé. V čase kvitnutia (február až apríl, výnimočne máj) sú neúplne vyvinuté, dorastajú až po odkvitnutí. Stvol má obyčajne jeden ovisnutý, nevoňavý alebo len veľmi slabučko rozvoniavajúci biely kvet. Plodom je tobolka. Snežienka je rozšírená po celej strednej a južnej Európe. Snežienke je vzhľadom veľmi podobná bleduľa jarná (*Leucojum vernalis*).

Skoro na jar kvitnú aj narcisy (*Narcissus*) a šafrany (*Crocus*). Do tejto čeľade zaraďujeme ešte rody kosatec (*Iris*) a mečík (*Gladiolus*).

Čeľad': Vstavačovité

Čeľad' vstavačovitých (*Orchidaceae*), už podľa latinského názvu, zastupujú podľa mnohých najkrajšie rastliny vôbec, orchidey. Sú to ale rastliny pomerne vzácne a ťažko sa pestujú, pretože sa u zástupcov tejto čeľade vytvorila úzka endosymbióza (pozri Ríša: Huby) so špecifickými hubami, ktoré musia byť v pôde prítomné, aby rastlina vôbec vyklíčila a mohla sa ďalej rozmnožovať. Hoci tieto rastliny produkujú veľké množstvo semien, len z mizivého množstva vznikne nový jedinec.

Medzi vstavačovité patrí aj črievičník papučkový (*Cypripedium calceolus*). Je to trváca, do 70 cm vysoká, pritísnuť chlpkatá bylina so silným šupinatým podzemkom. Listy sú obyčajne 3-4, široko elipsovité, riasnaté, končisté, na žilkách a okrajoch brvité, sediace. Byľ je priama, okrúhla, v prízemnej časti šupinatá. Veľké nápadné kvety rastú obyčajne v počte 1-4. Kvitne od mája do júla. Plodom je tobolka. Črievičník je rozšírený skoro po celej Európe, Ázii a Severnej Amerike, je to vlhkomilný druh. U nás je zákonom chránený.

Čeľad: Arekovité

Do čeľade arekovitých (*Arecaceae*) patria palmy. Datľovník obyčajný, resp. palma datľová (*Phoenix dactylifera*), je strom vysoký 30 m. Má perovitozložené listy dlhé 4-5 m, na ktorých dozrievajú sladké a výživné bobule datle. Konzumujú sa čerstvé, sušené, varené, pražené atď. Šťava vylisovaná z čerstvých plodov tvorí datľový med, ktorý sa spracúva na víno. Z pomletých datlí sa získava múka na pečenie chleba. Listové púčiky sa jedia ako kapusta.

Kokosovník obyčajný, resp. palma kokosová (*Cocos nucifera*), je strom vysoký 25 m, okrasa trópov a pobrežia južných morí. Poskytuje v plodoch mnohostranný účinok: vnútro je vyplnené sladkou tekutinou (kokosovým mliekom), z bielej vrstvy jadra, tzv. kopry, sa vyrába kokosový olej, z vláken sa pletú koberce, z usušených škrupín sa zhotovujú misky. Zo šťavy kokosovníka sa získava palmový cukor a víno. Mladé listy sa jedia ako zelenina.

Čeľad: Lipnicovité

Hospodársky najvýznamnejšia je čeľaď lipnicovitých (*Poaceae*). Patria sem všetky trávy a z nich odvodené obilniny. Kvety sú trojpočetné, súkvetím je klas a plodom je zrno.

Medzi obilniny zaradujeme: ovos siaty (*Avena sativa*), raž siata (*Secale cereale*), pšenica letná (*Triticum aestivum*), jačmeň siaty (*Hordeum vulgare*), kukurica siata (*Zea mays*).

Častá burina v našich záhradách je pýr psí (*Roegneria canina*, *Agropyron repens*). Je to trváca, riedko trsovité, živozelená, 5-20 cm vysoká tráva s neplazivým podzemkom, stebľa sú vzpriamené alebo kolienkato vystúpavé, štíhle, nahé, hladké. Pošvy listov sú nahé, na líci so sivým nádychom, na rube tmavozelené, s krátkym jazýčkom. Nepravý klas je niekedy vyše 20 cm dlhý, štíhly, ovisnutý, na spodku redší. Klásky sú 3-6-kveté. Kvitne v júni až júli. Pýr je rozšírený po celej Európe, Ázii a Severnej Amerike.

Medzi hojne zastúpené lúčne trávy patrí lipnica hájna (*Poa nemoralis*). Je to trváca, riedko alebo husto trsovité, 15-100 cm vysoká, živozelená tráva s vonkajšími kvetonosnými výbežkami. Steblá sú krátko vystúpavé až priame, pravidelne listnaté, aj s pošvami hladké. Čepele listov sú čiarkovité, ploché, zriedkavo zložené. Metlina je podlhovastá, voľná, 3-15 cm dlhá. Klásky sú 1-7-kveté. Kvitne v júni až auguste. Lipnica patrí medzi eurázijské druhy.

Kostrava horská (*Festuca drymeja*) je trváca, riedko trsovité tráva s dlhými poplazmi. Byľ je vysoká až vyše 1 m, masívna. Čepeľ spodných listov je zakrpatená, čepeľ vyšších listov je až 50 cm dlhá, čiarkovito kopijovitá, žliabkovaná, dlho končistá, na vrchnej strane sivozelená,

na spodnej svetlozelená, so zahnutými chlpmi. Metlina je až 30 cm dlhá, rozložená, vrchol má ovisnutý, jej stonky sú drsné. Klásky sú elipsovité, cca 7 mm dlhé, so 4-6 kvetmi. Kvitne od júna do augusta. Kostrava horská je rozšírená v horách strednej a južnej Európy a Malej Ázie.

Smlz trstovitý (*Calamagrostis arundinacea*) je trvaca, 60-170 cm vysoká, málo trsovité bylina, s plazivým podzemkom. Steblá sú priame, hladké pod metlinou málo drsné, dosť silné. Listové čepele so 4-10 mm široké, na rube a okrajoch drsné, na líci sivozelené, na rube tmavozelené. Metlina je v obryse kopijovitá, 10-30 cm dlhá. Kvitne od júna do augusta. Eurázijský druh.

Mednička jednokvetá (*Melica uniflora*) je trvaca, 30-60 cm vysoká tráva jasnej až sýtozelenej farby. Tvorí veľké trsy. Z dlhého podzemku vyrastajú odnože, ktoré sa plazia ďaleko pod zemou. Steblá sú tenké, slabé, hladké. Nesú 3-6 listov. Listové čepele sú široké až 5 mm, ploché, na povrchu väčšinou hladké. Listové pošvy sú nahé alebo chĺpkaté. Súkvetie je kláskovitá metlina, pomerne chudobná. Na jej tenkých, priamo odstávajúcich konárkoch sedia 1-3 jednokveté klásky. Kvet je hnedofialovej farby. Kvitne v máji až septembri. Mednička patrí medzi európske druhy.

Obr. L'aliovité, amarylkovité a vstavačovité
1 konvalinka voňavá, 2 snežienka jarná, 3 črievičník papučkový